

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਘੱਟਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ- ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ਾ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜੁਥਾਨ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਈ ਪਾਠਕ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਹੋਰਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਉੱਭਰਕੇ ਆਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ, ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਣ ਕਿ ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਅੱਗੋਂ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ? ਨਾਵਲ ਦੀ ਵਿਧਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਨਾਵਲ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਨਾਟਕੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਧਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਦੀ ਹੈ? ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲ ਲਿਖਦਾ-ਲਿਖਦਾ ਜਦੋਂ ਨਾਟਕ ਦੀ ਵਿਧਾ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧਾ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਮਕਬੂਲ ਹੋਈ? ਕਵਿਤਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੰਬਦੀ ਹੈ? ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਾਠਕ ਦੂਜੀਆਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਿਉਂ ਘੱਟ ਹਨ? ਲਲਿਤ ਨਿਬੰਧ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗ ਦਾ ਲਲਿਤ ਨਿਬੰਧ 'ਹਰਿਮੰਦਰ ਉਦਾਸ ਹੈ' ਕਿਉਂ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਲਿਖਤ ਹੈ? ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਹੋਣਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਵੱਸ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸੂਫ਼ੀ

ਕਾਵਿ, ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ ਜਾਂ ਫੇਰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਵਿ ਉੱਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਰਸੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁੱਝ ਅੱਜ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਇਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ। ਵਿਰਸੇ ਵਾਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਹਨਾਂ ਲਈ 'ਬੋਰਿੰਗ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫਿਕਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਬ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਪੰਜਾਬ ਦੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ 'ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ ਕਿਸ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਮੁਹਾਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਥਾਂ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਜੁਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਵੀ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਜੁਥਾਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਸਾਹਿਤ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਦੂਜੀਆਂ ਜੁਥਾਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਸਾਹਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲ ਦਾ ਲੇਖਕ ਮੋਹਣ ਰਕੇਸ਼ ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਦਾ-ਲਿਖਦਾ 'ਅਧੇ ਅਪੁਰੇ' ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਨਾਟਕ ਵੱਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਮਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਹੈ।